

**Marius Cazan, Daniel-Valeriu Boboc
(editori)**

***Semnez și răspund
în fața legii!***

Declarații și mărturii ale supraviețuitorilor
Pogromului de la Iași
în anchetele judiciare postbelice (1944-1948)

Prefață de Alexandru Florian

EDITURA INSTITUTULUI NAȚIONAL PENTRU STUDIAREA
HOLOCAUSTULUI DIN ROMÂNIA „ELIE WIESEL”

POLIROM
2021

Cuprins

<i>Prefață</i> (Alexandru Florian).....	7
<i>Studiu introductiv</i>	11
<i>Notă asupra ediției</i>	29
<i>Rezumatele documentelor</i>	31
Documente	39
<i>Index de nume</i>	275

33. 1945, martie 24

Procesul-verbal al depoziției avocatului Iancu H. Spodheim, supraviețuitor al trenului Iași – Podu Iloaiei, în care expune amănunțit implicarea autorităților române în organizarea Pogromului.

CURTEA SPECIALĂ

Pentru Judecarea Criminalilor de Război

Acuzator Public Iași

Proces Verbal

Suntem în preajma războiului dezlănțuit contra URSS în iunie 1941, când în orașul Iași au sosit diverse unități militare române și germane din care în cea mai mare parte au atins frontiera Prutului, în oraș rămânând numai unele Comandamente, printre care : Cartierul Marii Unități al Diviziei a 14-a, sub comanda generalului de divizie Gheorghe Stavrescu cu Statul său Major, instalat la Comandamentul Diviziei din Str. Lăpușneanu nr. 21.

În afară de unități militare, erau prezente în orașul Iași toate organele de poliție locală, cum și autoritățile superioare din Direcția Generală a Poliției, reprezentate prin Inspectorii de Siguranță Giosanu și avocat Gheorghe Leahu¹. La acestea se mai adaugă detașamente de gardieni publici din orașele : Brașov și Ploiești, aduse în mod special în Iași, cu intenția ca ele să fie imediat instalate în teritoriul Basarabiei, ce urma să fie ocupată prin înaintarea armatei, imediat ce acest lucru era posibil.

În ziua de 26 iunie 1941, la orele 11, s-a produs în orașul nostru prima incursiune aeriană inamică care a provocat oarecare stricăciuni asupra unor edificii publice : Comandamentul Diviziei a 14-a, Palatul Telefoanelor, Spitalul Sfântu Spiridon etc., ceea ce era normal să se caute de către piloții inamici aceste obiective.

Imediat s-au lansat în oraș zvonuri din sursa autorităților locale cum că în avioanele inamice se aflau cetățeni evrei cari s-au repatriat în 1940 în Basarabia, iar acum s-au pus în slujba inamicului pentru distrugerea țării.

O atmosferă grea și apăsătoare plana în acele zile asupra populației israelite din orașul Iași, întreținută conform unui plan și unor intenții perfect stabilite din partea unor factori de răspundere.

Imediat după această incursiune aeriană, dl general de divizie Gheorghe Stavrescu, Comandantul Marii Unități MU 14 cu sediul în Iași, a dat un interviu în ziarul de după-amiază, în care printre rânduri a lăsat să se înțeleagă că vina atacurilor inamice

1. Gheorghe Leahu, chestor la Poliția Iași, a fost anchetat pentru implicarea în evenimente. Nu a fost trimis în fața instanței, întrucât a murit la Iași pe 27 februarie 1946.

s-ar datora unor elemente puse în slujba inamicului și totodată a dat ordin Chesturii de Poliție să se pună în vedere populației evreiești pericolul ce o amenință dacă se vor mai repeta asemenea lucruri.

În executarea acestui ordin, dl lt. colonel Constantin Chirilovici¹, Prefectul de Poliție, a convocat în cabinetul D-sale pe Epitropii Comunității Israelite din localitate, cărora le-a transmis în termeni vehemenți ordinul dat de dl general Stavrescu, ca populația israelită să intre în ordine, amenințând că pentru fiecare cetățean român căzut vor fi executați 100 evrei.

Această consfătuire de la Prefectura de Poliție a avut repercusiuni asupra atmosferei destul de încărcată ce exista atunci și a făcut ca spiritul de ură de rasă să se întetească mai mult.

Nu mult după aceea, adică a doua zi, orașul a fost complet părăsit de populația creștină, iar proprietățile și apartamentele aparținând acestora au fost însemnate pe geamuri sau pe poartă cu semnul crucii, la unele din ele s-a mai placardat fraze ca acestea: „Aici locuiesc creștini” - „Nu sunt jidani în curte”.

De asemenea, au evacuat orașul și servitoarele și servitorii care erau în serviciile evreilor, explicându-se aceasta prin aceea că au știut de ceea ce se pregătea, tot în cursul zilei de vineri, 27 iunie 1941.

A doua zi, sâmbătă, 28 iunie 1941, organele Serviciului de Siguranță și ale Chesturii au procedat la arestări extrem de numeroase a persoanelor, fie că au avut învinuirea de a milita pentru o politică de stânga, fie ca suspecti, aceasta în rândurile populației evreiești și împotriva unor elemente pașnice, care au fost aruncați în subsolul Chesturii în tot cursul zilei de sâmbătă, până la orele 21.

În aceeași seară, la orele 22 s-a dat o alarmă aeriană care a fost urmată pe tot cuprinsul orașului de pocnete de armă, producându-se o panică din care s-ar fi putut deduce că inamicul ar fi lansat parașutiști, iar trupe de uscat nimicea aceste elemente.

Realitatea a fost alta, căci alarma nu a fost reală, ci era preludiul marelui masacru ce a început prin înscenarea „REBELIUNII EVREILOR” împotriva elementelor armatei. Acest lucru a durat o oră, după care patrulare dinainte organizate dintre soldații aparținând unităților românești la care se găsea atașat și câte un gardian public s-au năpustit din casă în casă începând de la orele 23, ridicând în starea în care găseau evreii, pe care îi depozitau la Chestura de Poliție. Această operație a durat în tot cursul nopții, iar a doua zi, duminică, 29 iunie 1941, operațiunea a decurs cu intensitate în tot timpul și în văzul tuturor până la orele 12, când curtea și încăperile Chesturii, nefiind îndestulătoare, s-a procedat la colectarea evreilor și în alte centre ca: Liceul Național, Școala Moritz Wachtel, Cazarma Regimentului 13 Dorobanți, Inspectoratul Regional de Siguranță din str. Lascăr Catargiu.

Cu această ocazie, am putut afla, de la concetățenii mei aduși în aceste împrejurări, cum că s-au întâmplat crime imediat după incursiunea aeriană de joi, 26 iunie 1941, când au fost ucise mai multe persoane în Nicolina, printre care se găsea tatăl dlui lt. comandor medic M. Kaufman, mobilizat în acea vreme la Spitalul de Zonă Interioară din Hârlău și care a sosit vineri, 27 iunie 1941, la Iași pentru a-l înmormânta².

1. Constantin Chirilovici, chestor la Poliția Iași, a fost anchetat în stare de arest, dar eliberat în 1946 întrucât nu s-au putut strânge suficiente probe împotriva sa.
2. Vezi documentul 57 din volum. Declarația lui Marcu Kaufman.

De asemenea, s-au mai ucis câțiva evrei în cartierul Tătărași, fapte ce au fost cercetate în mod amănunțit, prin descoperirea autorilor de către Comisarul Șef Neculai Crăciun de la Circ. V-a Poliție, actualmente la Inspectoratul Siguranței Timișoara, care a raportat șefilor săi ierarhici despre aceste executări cu totul excepționale.

La Chestura de poliție au fost prezenți : directorul Chesturii Gheorghe Stănculescu¹, comisarii Iancu, Titus Rahoveanu, Zaharia² (care în ajun arestase persoanele mai sus pomenite), Pricop³, Palade etc.

La ora 11, au apărut în curtea Chesturii doi domni din cari unul a cerut să vorbească mulțimii speriate de situația cu totul excepțională în care se găsea și, după ce s-a făcut liniște, s-a adresat cu următoarele cuvinte :

„S-a găsit în closetul Chesturii o cârpă roșie și o lanternă aruncate de cineva dintre voi, așa că este mai bine ca acel ce-a făcut-o să mărturisească deoarece o greșală mărturisită este pe jumătate iertată”.

Nerăspunzând nimeni, conferențiarul a adăugat : „va fi rău de voi”.

După puțin timp, acest domn, despre care am aflat ulterior că a fost Inspector de Siguranță din Direcția Generală a Poliției și trimis special la Iași, a dat ordin ca femeile și copiii să plece acasă, iar bărbații să rămână pe loc pentru cercetări spre a se stabili amune cine a tras în armată focuri de arme.

Pe la orele 11.30, s-a format o comisiune la care au luat parte pe lângă comisarii mai sus amintiți și câțiva ofițeri români cari au început un simulacru de triaj, eliberând un bilet pe care era scris „liber” 29 iunie 1941.

Văzând că o parte din populația evreiască n-a putut fi prinsă de către patrula imediat, căci unii de frică și-au creat ascunzători spre a se feri de un pericol pe care l-au presimțit, autoritățile au găsit cu cale să înșele vigilența lor procedând în felul următor : au eliberat câteva sute, cca. 200, de bilete „liber”, lansând zvonul că orice evreu este obligat a poseda acest document, în caz contrar va fi împușcat. Persoanele în posesia acestor bilete, la rândul lor, au retransmis celor ascunși această dispozițiune legală, ceea ce a determinat ca toată populația și mai cu seamă cei încrezători să se prezinte de bună voie la Chestură, pentru a se supune operațiunii de triere, procedeu care a dat rezultate admirabile pentru criminali, căci aproape nici unul din cei ce s-au prezentat nu s-a mai reîntors la casa sa, fiind prinși în cursă.

După o foarte scurtă activitate a acestei comisii de triere (aproape o oră), lucrările s-au suspendat, deși în localul Chesturii și a dependențelor sale se găseau mii de oameni înghesuți unii în alții.

La orele 12 a sosit la Chestură dl general de divizie Gh. Stavrescu, Comandantul MU 14 din localitate, care a spus câteva cuvinte amenințătoare, deși au fost exprimate într-o formă ușoară, totuși ele au avut o semnificație adâncă.

Așa s-au succedat faptele până la orele 15.25, când s-a auzit o alarmă aeriană.

-
1. Gheorghe Stănculescu, chestor la Poliția Iași, a fost condamnat la 12 ani temniță grea în 1949 pentru participarea la Pogrom. A efectuat doar șapte ani de pedeapsă, fiind grațiat în 1955.
  2. Nicolae Zaharia, comisar la Poliția Iași, a fost condamnat la zece ani temniță grea în 1949. A efectuat șapte ani de detenție, fiind grațiat în 1955.
  3. Ioan Pricop, gardian la Poliția Iași, a fost condamnat în 1949 la trei ani temniță grea pentru furturi de la evrei în timpul Pogromului. A fost printre pușinii care au stat în închisoare, îndeplinind o pedeapsă mai mare. A fost eliberat în 1956, după ce a stat șapte ani.

Nici n-a încetat bine alarma și nici n-am avut timpul să meditam asupra pericolului ce decurgea din această împrejurare, căci deodată s-au descărcat asupra mulțimii din curte focuri de mitralieră, pistoale, carabine și revolve, transformând țipetele victimelor într-un adevărat infern.

Masa de oameni inebunită de groază și care nu fusese încă prinsă în focul gloanțelor a căutat să se salveze rupând gardul din fundul Chesturii, fugind spre o curte ce dădea în unele imobile cu ieșirea în Piața Unirii, dar soarta lor a fost tristă, căci un potop de foc a fost îndreptat spre dâșii și nici unul nu a scăpat cu viață. Totodată, armata română compusă din jandarmi și detașamente de gardieni publici au înconjurat un teritoriu cuprins între străzile: Vasile Alecsandri, Cuza Vodă, Piața Unirii, I.C. Brătianu, V. Alecsandri și, pătrunzând din casă în casă, au scos evreii afară, executându-i pe loc.

Este drept că la această operație a participat în mod foarte activ și populația civilă, compusă din diferite straturi sociale, astăzi în mare parte dispăruți din localitate, iar unii identificați și cercetați de organele competente.

De asemenea, au participat și câteva elemente ale organizațiunii germane Todt, însă într-o măsură infimă, ținându-se seamă de cantitatea numerică a trupelor și organelor de poliție românească.

În acest timp, orașul devenise un vast teren de vânătoare, iar măcelul luase proporții în toate cartierele, sângele curgea valuri și oamenii cădeau ca muștele, fără ca vreo autoritate să intervină cu vreo măsură care ar fi putut împiedica asasinatul în masă.

Nici dl general de divizie Gheorghe Stavrescu, Comandantul Marii Unități MU 14, care se găsea în acea după amiază la cartierul Unității sale din expoziția Copou-Iași și care avea cunoștință de situația excepțională creată prin colectarea evreilor încă din cursul nopții, pe care D-sa personal i-a văzut cu câteva ore înainte, n-a luat nicio măsură și ar fi fost suficient ca D-sa să se deplaseze până în centrul orașului pentru ca totul să se fi oprit imediat, căci dacă după unele susțineri acest masacru a fost operă germană, în orice caz D-sa neputând avea autoritatea asupra soldaților germani, avea însă autoritatea asupra soldaților români care erau sub o comandă românească.

Nu este posibil ca dl general de Divizie Stavrescu, care era ținut în contact fie prin ofițer de legătură, fie pe cale telefonică, fie prin agenți din serviciul Comandamentului cu evenimentele din oraș, să nu fi fost pus la curent cu cele ce se petreceau în oraș, căci în orice caz zgomotele produse de armele automate pe tot cuprinsul orașului îi dădeau posibilitatea să constate prin propriile sale simțuri că în oraș se petrec lucruri grave, cu atât mai mult cu cât își avea sediul Comandamentului la Copou și deci era în localitate.

Dar mai mult decât atât, spre a dovedi că totul a fost cu știința D-sale și a autorităților, în afară de multe alte probe reiese clar și în mod indubitabil că la Comandamentul MU 14 s-a știut despre acest lucru, căci la orele 17.30 a apărut la Chestura de Poliție dl maior Scriban din jandarmi, ȘEFUL SERVICIULUI PRETORAL AL MARI UNITĂȚI MU 14, ce a asistat la schingiuirile și omorurile care au continuat până seara.

Din mulțimea cu care mă aflam la Chestura de Poliție s-a auzit o voce care implora salvarea din partea dlui maior Scriban, căruia i s-a adresat :

„Domnule maior, aici este medicul care v-a salvat copilul, vă rog să nu mă lăsați”.

La aceasta dl maior Scriban a răspuns :

„Să nu mai trageți în armată” – fără a se sinchisi de ajutorul care i se solicitase.

Personal nu știu nici cine este medicul și nici dacă maiorul Scriban are sau nu copii, căci fiecare victimă implora ajutor, căutând pretexte pentru a fi dus în fața unei autorități, cum, de exemplu, a făcut avocatul George Altein, care a cerut să fie condus în cabinetul Prefectului spre a mărturisi cine a tras din casa sa, însă totul a rămas fără rezultat.

Maiorul Scriban a venit la Chestură în interes de serviciu, deci ar fi putut informa pe dl general Stavrescu, Comandantul Diviziei, în ipoteza în care s-ar pretinde că acesta n-a știut nimic, deși în realitate toată lumea era informată, în afară de victime, pentru ca situația excepțională să determine urgenta prezență a generalului și Statului său Major, care ar fi avut efecte binefăcătoare de s-ar fi produs în acele clipe de groază în oraș.

Nu se poate susține că acest lucru se datorează unei neglijențe a maiorului Scriban, căci șeful său ierarhic, dl general de Divizie Stavrescu, a cunoscut perfect planul acestei operațiuni, însă a lăsat ca ucigașii să-și îndeplinească nestingheriți opera lor criminală, D-sa fiind cunoscut ca unul dintre cei mai germanofili ofițeri, fiind un admirator al hitlerismului pe care îl servea de astă dată cu tot devotamentul.

Dl general Stavrescu știa prea bine că actul ce se înfăptuia în acea zi îi va atrage încrederea Comandamentului german și, ca un om plin de orgoliu și vanitate în dorința de a urca treptele ierarhiei militare, mai presus de capacitatea sa ostășească, și-a vândut nu numai onoarea de militar, dar și conștiința de om, ocrotind prin înalta sa autoritate ce deriva din gradul de ofițer pe acei ce înscriau una din cele mai urâte pagini din istoria României.

Maiorul Scriban a luat parte în calitatea sa de șef al Serviciului Pretoral al Diviziei MU 14, la facerea, organizarea și expedierea vestitelor convoaie de evrei ce au fost imbarcați în vagoane ermetic închise și expediați cu destinații necunoscute.

Ambele trenuri, adică acel ce-a pornit din gara Iași a doua zi după măcel, luni, 30 iunie 1941, orele 2:20 noaptea, sub comanda Slt. Triandaf din Inspectoratul de Jandarmi Iași, consilier la Curtea de Apel, cât și trenul al doilea, imbarcat la orele 3 dimineața, s-au făcut în prezența sa.

L-am văzut pe peronul gării Iași în momentul în care convoiul meu era imbarcat în trenul al doilea pe maiorul Scriban alături de ofițeri din garnizoana locală, precum și diferite patrule de jandarmi și gardieni la dispoziția cărui se găseau.

Ca o dovadă despre spiritul său de cruzime aduc pățania Lt. comandorului M. Kaufman, fost pe atunci la un spital de zonă interioară din Hârlău, conform Ordinului Marelui Stat Major.

D-sa primind o telegramă că părintele i-a fost împușcat de către legionari, vineri, 27 iunie 1941, a venit la Iași spre a-l înmormânta și luni, 30 iunie 1941, orele 8 dimineața, a hotărât reîntoarcerea sa la Unitate. Sosind în gară, și-a cumpărat bilet de tren, după care s-a suit în vagon, ce era pe linia a doua. În acel moment, un sergent de jandarmi s-a prezentat în compartimentul în care se găsea și l-a invitat la comandamentul militar al gării, unde un slt. de jandarmi i-a cerut să se legitimeze. După ce i-a cercetat actele, sublocotenentul a dat ordin sergentului în felul următor: „Jandarm, condu pe dl maior «LA TRENUL CELĂLALT»”. Maiorul Kaufman nu a sesizat ordinul transmis în fața sa și, crezând că este un act de curtoazie din partea ofițerului, i-a mulțumit și a ieșit pe peronul gării împreună cu jandarmul însoțitor, care, după câțiva

pași, i-a cerut din nou actele, iar maiorul i le-a prezentat și lui. În acel moment, jandarmul a rupt în bucăți toate actele și a luat la bătaie pe maior într-un mod barbar, trântindu-l la pământ și pocnindu-l cu patul armei pe corp și în cap. În zadar victima a implorat ajutorul maiorului Scriban, șeful Serviciului Pretoral al MU 14, care se întreținea în acel moment cu locotenentul medic Costin, cunoscutul radiolog din Iași, căci bătaia continua sub ochii lor, cu toate că maiorul era în uniformă, după care a fost condus la **TRENUL ÎN CARE MĂ GĂSEAM EU**, unde am ajuns împreună la Podu-Iloaiei. Am explicat această întâmplare pentru a învedera afirmația mea că autoritățile au avut o atitudine nu numai pasivă, dar chiar au conlucrat împreună cu elemente irresponsabile pentru aducerea la îndeplinire a acestui masacru fără precedent.

Trenurile în formația lor necesitau enorm de multe vagoane care n-ar fi putut fi puse la dispoziție în mod spontan și nici într-un caz de armata germană, care nu avea controlul și administrarea CFR-ului în acel moment, așa că acest lucru a fost din timp organizat, în care scop cer și rog să fie audiat dl inginer Ionel Țăranu, fost Inspector de Mișcare în Iași la acea dată, de asemeni și colonelul Mavrichi, delegatul Marelui Stat Major în gara Iași, spre a-i explica în mod amănunțit de la cine, când și în ce mod au organizat aceste două tremuri cu garniturile lor.

Din cercetările pe care le-am întreprins personal după reîntoarcerea mea din lagăr, în decurs de trei ani am căutat neînterupt, în mod obiectiv și necondus de vreun spirit de răzbunare, să stabilesc dacă acest masacru a fost organizat din timp și cui incumbă răspunderea.

În afară de marii vinovați din Înalțul Aparat de Stat care au pus la cale acest lucru, m-am convins că totul a fost minuțios pregătit, astfel printr-o indiscreție am aflat că încă de vineri, 27 iunie 1941, la Inspectoratul de Jandarmi din Iași s-a fixat și hotărât numele unui ofițer care avea să conducă un tren cu evrei, duminică, 29 iunie 1941, spre Târgu-Jiu.

Acest ofițer, dându-și seama că acest ordin era refuzat de conștiința sa, a făcut raport de boală, ceea ce a determinat pe colonelul BĂDESCU, Inspectorul Jandarmeriei din Iași, să dea delegație în acest scop sublocotenentului Aurel Triandaf.

Abia a doua zi, 30 iunie 1941, orele 11, a venit la Chestură dl general de divizie Stavrescu, care a simulat un gest de revoltă, fără însă a lua măsuri pentru încetarea execuțiilor în oraș care continuau și nici pentru eliberarea noastră din vagoanele ermetic închise ale trenului cu destinația Podu Iloaiei, care la acea oră se găsea încă în gara Iași, plecarea fiind dată după orele 12 amiază.

Cum este deci posibil a se susține că această întâmplare a fost operă germană dacă la toate cele de mai sus adăugăm și recunoașterea guvernului făcută prin acest vestit comunicat :

„LA IAȘI AM ÎMPUȘCAT 500 IUDEO-COMUNIȘTI CARE AU TRAS ÎN ARMATA ROMÂNĂ ȘI GERMANĂ”.

Cum poate să se eschiveze de răspundere pentru masacrul făcut de către gardienii publici dl INSPECTOR DE POLIȚIE Gheorghe LEAHU și GIOSANU, conducătorii Inspectoratului Regional de Siguranță în acea vreme în Iași, și cum ar putea să dovedească că n-au știut de acest lucru, când patrulele de jandarmi și gardieni, înfrățite într-o dorință comună de a ucide, au fost atât de admirabil aranjate conform unei ordine de bătaie din timp pregătită.